

۱۰.۳۰۴۹۰/jssc.۲۰۲۳.۱۹۸۰۹۶۱.۲۰۸۹

The duality of social hope and despair in the twelfth government Examining the factors, background and consequences

Jalil Mukhtar^۱, Dr. Mansour Haqratian*^۲, Dr. Chit Saz^۳

(Receipt: ۲۰۲۳.۰۲.۲۴- Acceptance: ۲۰۲۳.۰۶.۰۳)

Abstract

The purpose of the current research is to analyze the duality of social hope and despair. The present research method is qualitative based on grounded theory. Sampling was done theoretically and face-to-face, in-depth interviews with open-ended questions were conducted with ۲۰ experts, including experts and university professors with relevant research experience. The results showed that the core categories of social hope in Iran include "the possibility of dynamism and transformation, predicting suitable opportunities in the future, imagining a better, more secure future, and a positive response to a bright future". The main categories of social despair in Iran include "social dissatisfaction, tense social environment, social alienation". The causal conditions of social hope include "dynamism and progress, reproduction of motivation, sense of efficacy and control over the environment". The causal factors of social despair include "feeling of danger and There is a risky society, the media and content are all disappointing, a negative evaluation of the future, exhaustion". The background conditions of social hope are "hope for adaptation in a bright future, social dynamism and vitality, fulfillment of basic needs" and the background conditions of social despair include "fear of a vague and unpredictable future. Perceived day-to-day discrimination is "social issues". Intervening conditions include "the dignity and honor of citizens, aspirational capacity of the society" and the intervening conditions of social despair include "not having a clear horizon for tomorrow, weakening of systemic legitimacy, disruption in the vital functions of society". The consequences of social hope are "social health, social stability, vitality" and the consequences of social hopelessness were obtained in the order of "future fear, reproduction of acute social issues, confrontation of need and deprivation, prevalence of collectivism approach, confrontation of need and deprivation, collectivism". Finally, the strategy of increasing social hope in Iran including "intensifying positive emotions, increasing social trust, participation and social interactions, providing the possibility of social mobility and increasing social support" was proposed.

^۱- Ph.D. student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Dehagan Islamic Azad University, Isfahan-Iran. Khjalil^۱@icloud.com

^۲-Associate Professor, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Dehaghan Islamic Azad University, Isfahan-Iran (corresponding author)

^۳- Haghighat@dehaghan.ac.ir Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Islamic Azad University of Dehagan, Isfahan-Iran mad^۳۱۷^۰@yahoo.com

KeyWords: social hope, social despair; Basic theory, twelfth government.

۱۰.۳۰۴۹۵/jscc.۲۰۲۳.۱۹۸۰۹۶۱.۲۰۸۹

دوگان‌های امید و یاس اجتماعی در دولت دوازدهم بررسی عوامل، زمینه و پیامدها

جلیل مختار^۱، دکتر منصور حقیقتیان^{۲*}، دکتر چیت ساز^۳
(دریافت: 1401/12/05 - پذیرش نهایی: 1402/03/13)

چکیده

هدف پژوهش حاضر واکاوی دوگان‌های امید و یاس اجتماعی است. روش پژوهش حاضر کیفی از نوع نظریه‌ی مبنایی است. نمونه‌گیری به صورت نظری انجام و با 20 نفر از صاحب‌نظران، شامل متخصصین و اساتید دانشگاه باسابقه‌ی پژوهشی مرتبط، مصاحبه‌هایی رودررو، عمیق و با طرح پرسش‌های باز انجام پذیرفت. نتایج نشان داد که، مقوله‌های محوری امید اجتماعی در ایران شامل "امکان پویایی و تحول، پیش‌بینی فرصت‌های مناسب در آینده، تصور آینده بهتر مطمئن‌تر و پاسخ مثبت به آینده روشن" هست. مقوله‌های محوری یاس اجتماعی در ایران شامل "نارضایتی اجتماعی، زیست اجتماعی پرتنش، بیگانگی اجتماعی به دست آمد. شرایط علی امیدواری اجتماعی شامل "پویایی و پیشرفت، بازتولید انگیزه، احساس کارآمدی و کنترل بر محیط" عوامل علی یاس اجتماعی شامل "احساس خطر و جامعه ریسکی، رسانه و محتوای سراسر ناامیدکننده، ارزیابی منفی آینده، فرسودگی" هست. شرایط زمینه‌ای امیدواری اجتماعی "امید سازگاری در آینده روشن، پویایی و نشاط اجتماعی، تحقق نیازهای اساسی" و شرایط زمینه‌ای یاس اجتماعی شامل "ترس از آینده مبهم و غیرقابل پیش‌بینی، تبعیض روزمره ادراک شده، مسائل اجتماعی" هست. شرایط مداخله‌گر شامل "کرامت و شرافتمندی شهروندان، ظرفیت آرزومندی جامعه" است و شرایط مداخله‌گر یاس اجتماعی شامل "نداشتن افق روشن برای فردا، تحلیل رفتن مشروعیت سیستمی، اختلال در کارکردهای حیاتی جامعه" است. پیامدهای امید اجتماعی "سلامت اجتماعی، پایداری اجتماعی، سرزندگی" است و پیامدهای یاس اجتماعی به ترتیب "آینده هراسی، بازتولید مسائل حاد اجتماعی، تقابل نیاز و محرومیت، رواج رویکرد جمع‌گریزی، تقابل نیاز و محرومیت، جمع‌گریزی" به دست آمد. درنهایت راهبرد افزایش امید

1. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی دهقان، اصفهان - ایران. Khjalil53@icloud.com

2. دانشیار دانشکده علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی دهقان، اصفهان - ایران

* نویسنده مسئول: Haghghat@dehaghan.ac.ir

3. استادیار دانشکده علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی دهقان، اصفهان - ایران. mad3175@yahoo.com

اجتماعی در ایران شامل " تشدید هیجان‌های مثبت، افزایش اعتماد اجتماعی، مشارکت و تعاملات اجتماعی، فراهم نمودن امکان تحرک اجتماعی و افزایش حمایت اجتماعی " پیشنهاد شد.

واژه‌های کلیدی: امیدواری اجتماعی، یاس اجتماعی؛ نظریه مبنایی، دولت دوازدهم

بیان مسئله

امید اجتماعی از منظر گیدنز (1386) به معنای ظرفیت آرزومندی جامعه است؛ یعنی جامعه در کلیت خود قابلیت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی‌ای را می‌بیند که می‌خواهد از وضعیت کنونی خود خارج شود. ظرفیت آرزومندی بدین معناست که در جامعه، مجموعه‌ای از تجربیات، تحولات، قابلیت‌ها و امکان‌ها و نوعی ساختار احساسات شکل می‌گیرد که جامعه را به سمت آینده و اندیشیدن به آن سوق می‌دهد. امید اجتماعی یک ساختار احساسات جمعی است که امکان پویایی و تحول و شکل‌گیری انگیزه‌های جمعی را به ملتی اعطا می‌کند " (فاضلی، 1396: 22). امید اجتماعی به معنای مسیرهای ناتمامی است که ظرفیت‌هایی برای آنها ایجاد کرده ایم اما تماماً محقق نشده اند. از این رو، امیدواری اجتماعی، انتظار آینده‌ای روشن است که عموم افراد جامعه برای دستیابی و نیل به آن کوشش مستمر و مفید دارند؛ انتظار و تلاشی که با واقع بینی همراه است.

در تقابل امید، پدیده یاس اجتماعی قرار می‌گیرد که به مثابه فقدان امیدواری و آرزومندی است. می‌توان یأس را در عرصه‌های مختلف جامعه (یأس اقتصادی، یأس اجتماعی، یأس سیاسی و در سطوح خرد، میانه و کلان) مورد بررسی قرار داد (گیدنز، 1386: 466).

شرایط خاص جامعه امروز ایران، تحت تاثیر تحریم‌ها مسائل پیچیده‌ای (مثل بیکاری 5 میلیون نفر، اعتیاد دو الی 3.5 میلیون نفر، فقر نگران‌کننده نزدیک به ده میلیون نفر؛ ساکنین مسکن‌های غیررسمی - حاشیه‌نشینان - بیش از ده میلیون نفر؛ نرخ بالای جرم و جنایت - و...) را در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و روانی پیش روی مردم و سیاستگذاران قرار می‌دهد. ویژگی‌های ساختاری جامعه ایران، تحریم و بحران اقتصادی، تورم و کم ارزش شدن پول ملی و به تبع آن ناتوانی گسترده‌ی مردم در امرار معاش و گذران زندگی روزمره، فسادهای مالی گسترده و به غارت رفتن سرمایه و حاصل عمر مردم زحمت کش و رنج دیده، رکود تولید و به تعویق افتادن حقوق و مزایای کارکنان و از سوی دیگر رسانه‌ای شدن و انعکاس سریع اخبار و اطلاعات، ناراضی‌ت‌های جامعه را در پی دارد. در این شرایط مسئله‌ای که بیش از پیش، عینی‌تر و محسوس‌تر رخ می‌نماید؛ تحلیل رفتن امیدواری اجتماعی و شیوع ناراضی‌ت‌ها، افسردگی‌ها و اعتراضات و مسائل اجتماعی متعدد است. این در حدی است که جامعه ایران را در مقام غمگین‌ترین و عصبانی‌ترین مردمان جهان قرار می‌دهد.

مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری (1396) اخیراً گزارشی را با عنوان «آینده پژوهی ایران» منتشر کرده است که خبر از نرخ پایین «امید به آینده» در کشور می‌دهد. در این گزارش آمده است ناامیدی نسبت به آینده، یکی از مهم‌ترین عوامل ایجاد فشار روانی بر توده مردم است. بر اساس یافته‌های سنجش ملی سرمایه‌های اجتماعی در سال 94 تنها حدود 24 درصد از مردم کشور، آینده را بهتر ارزیابی می‌کنند و حدود 75 درصد از مردم معتقدند که آینده بدتر می‌شود یا فرقی نمی‌کند. در این پژوهش درباره نتایج مشارکت خبرگان نیز آمده است تنها حدود هشت درصد از خبرگان، وضعیت سال آینده را بهتر ارزیابی می‌کنند. این آمار برای شهروندان عادی حدود 9 درصد است. یافته‌های دیگر این گزارش نیز جای تامل دارد؛ در سطح کلان و عینی مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر ناامیدی نسبت به آینده در بین جوانان، اشتغال و مساله ازدواج است. در سطح سیاسی نیز نابسامانی‌های جهانی، منطقه‌ای و داخلی کشور مهم‌ترین عامل تاثیرگذار بر ناامیدی است (مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، 1400).

امید، در انتظار چیزی بودن است، در حالی که بیشتر وسایل و اسباب آن فراهم شده باشد. در فرهنگ فارسی معمولاً امید و آرزو در کنار یکدیگر به کار می‌روند؛ اما در زبان عربی به صورت جداگانه با عنوان‌های «رجا» و «أمل» استفاده می‌شوند. با تحلیلی ساده می‌توان گفت که در هر امیدواری، آرزو وجود دارد، ولی هر آرزویی امید و امیدواری نیست (مردانی نونکنده، 1390: 25). همچنین عبارتست از تمایلی که با انتظار وقوع مثبت همراه است و یا به عبارت دیگر؛ ارزیابی مثبت از آنچه که فرد متمایل است و می‌خواهد که به وقوع بپیوندد. «(جنینا و شوا، 1991: 170؛ به نقل از هزارجریبی و آستین فشان، 1388: 122) امید، باور داشتن احساسی بهتر در آینده است. امید با نیروی نافذ خود، فرد را برای کسب تجربه‌های نو تحریک می‌کند و او را به تلاش و کوشش و امیدوار تا به سطح بالایی از عملکردهای روانی و رفتاری نزدیک گرداند. امید یکی از نشانه‌های سلامت روان است (ارجمندنی و دیگران، 1391: 23).

در حقیقت، هدف امید، زندگی پر بارتر، سرزندگی، رهایی از بیزاری و ملال دائمی است. چنانچه کیفیت امید، حالتی انفعالی یا کنش‌پذیر (ببینیم چه می‌شود) باشد، چنین حالتی امید نیست. در این صورت امید، به پوششی برای وادادن یا یک ایدئولوژی محض تبدیل می‌شود. امید واژه‌ای متناقض‌نما است نه انتظاری منفعلانه و نیرویی غیر واقع‌بینانه از اتفاقاتی که امکان رخداد آنها وجود ندارد. امیدوار بودن بدین معنی است که فرد در هر لحظه آماده و منتظر چیزی باشد که هنوز متولد نشده و در صورت فقدان آن در طول زندگی نومید و سرخورده نشود (فرام¹، 1968: 6-9).

۱. Fromm

در شرایط پس از تحریم و در بهبوهه گرانی ارز و افزایش غیرقابل تحمل قیمت کالاهای اساسی برای قشر ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه‌ی ایران، همه‌گیری کوید 19، اخبار منفی و رویدادهای ناگوار، حالا به سرعت منتشر می‌شوند و بدتر آن شایعات و اخبار کذب و دروغ‌های باورپذیر که چاشنی این اخبارند تا طعم آنها را شورتر کنند به هراس و بی‌اعتمادی مردم دامن می‌زنند. گسترش آینده‌هراسی و زوال امید در جامعه، پیامدهای و هزینه سنگینی را نه‌فقط بر افراد که بر اقتصاد، سیاست و جامعه تحمیل می‌کند. حال در دنیایی که پر از هراس است و همه ما از عدم قطعیت‌ها و خطرات پیرامون خود باخبریم. لذا پژوهش حاضر با رویکرد نظریه میدانی به مطالعه جامعه شناختی دوگانه‌ی امید و یاس در جامعه ایران می‌پردازد. برای تحقق هدف پژوهش، پاسخ به سوالات زیر ضروری می‌نماید:

شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، مقوله‌های محوری و پیامدهای دوگانه‌ی امید و یاس اجتماعی در دولت دوازدهم در ایران کدامند؟

پیشینه تجربی

امیری اسفرجانی، هاشمیان‌فر و قاسمی (1398) در تحقیقی به کاوش در امید اجتماعی (نظریه‌ای داده بنیاد) پرداخته‌اند. این مطالعه با اتخاذ رویکرد تفسیری بر آن است تا به واکاوی موضوع امید اجتماعی در بین شهروندان اصفهانی بپردازد. روش پژوهش، کیفی بوده که با استفاده از استراتژی نظریه زمینه‌ای انجام گرفته است. براساس روش نمونه‌گیری کیفی - هدفمند (نمونه‌گیری نظری از نوع متوالی) بیست نفر از شهروندان 15 سال به بالای شهر اصفهان در این مطالعه شرکت کردند یافته‌ها نشان داد که: هدف‌گذاری، آرزومندی، مسئولیت‌پذیری، میل به پیشرفت، تلاشگری و برنامه‌ریزی. «مقوله هسته» این مطالعه «میل به تغییر» بود که سایر مقولات خرد را در بر می‌گیرد.

مردانی‌فر، ظهیری نیا و رستگار (1398) در تحقیقی به بررسی سرمایه اجتماعی و امید به آینده در میان دانشجویان (مطالعه دانشگاه‌های شهر بندرعباس) پرداخته است. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و امید به آینده دانشجویان دانشگاه‌های (آزاد، پیام نور، هرمزگان) شهر بندرعباس، که در سال تحصیلی 1395-1396 مشغول تحصیل بودند انجام شده است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - پیمایشی بود و داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق نشان داد بین ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، هنجار اجتماعی، مشارکت اجتماعی) با امید به آینده رابطه معنادار وجود دارد.

صفری شالی و طوافی (1397) در تحقیقی به بررسی میزان امید به آینده و عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان تهرانی پرداخته است. نتایج رگرسیونی حاکی از آن است که از بین متغیرهای مستقل، متغیرهای نشاط اجتماعی با ضریب بتای 0/415، احساس محرومیت و احساس عدالت اجتماعی هر کدام با مقدار بتای 0/17 بیشترین سهم را در تبیین متغیر وابسته تحقیق (امید به آینده) داشته‌اند. همچنین معادله پیش‌بینی میزان امید به آینده می‌تواند 34/8 درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین کند، به عبارت دیگر متغیرهای مستقل یادشده می‌تواند بالای یک‌سوم از میزان امید به آینده را در بین مردم شهر تهران تحت تأثیر قرار دهند.

ابتکاری (1397) در تحقیقی به بررسی راه‌های افزایش امید به آینده و تقویت انگیزه‌ی پیشرفت دانش‌آموزان پرداخته است. این پژوهش با روش اقدام پژوهی مشارکتی در سه بعد تشخیص، اجرا و ارزیابی نتایج در نه مرحله به مدت چهار ماه و با مشارکت 51 دانش‌آموز مقطع متوسطه شهرستان رستم واقع در استان فارس در سال 1553 صورت گرفت. بررسی و تحلیل اطلاعات مرحله‌ی اول که از طریق پرسشنامه، -تحصیلی 53 مشاهده، مصاحبه و بررسی اسناد موجود گردآوری شد، حاکی از بی‌انگیزگی و ناامیدی بسیاری از دانش -آموزان نسبت به آینده‌ی زندگی و شغلی بود. اقدام پژوهی با استفاده از راه‌حل تحریک انگیزه‌ی هم‌جنسی اجتماعی سعی در ایجاد تغییر و افزایش امید به آینده‌ی دانش‌آموزان جهت تقویت انگیزه‌ی آن‌ها را داشت. پس از آرایه‌ی این روش و بررسی اطلاعات و شواهد نوع دوم، نتایج حاکی از افزایش انگیزه و امید به آینده در بین دانش‌آموزان بود.

فرخ نژاد، محمدی و حقیقتیان (1397) در پژوهشی به «بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر در امید به آینده‌ی حاشیه‌نشینان تبریز بر اساس معادلات ساختاری» پرداختند. مقادیر رگرسیونی مدل حاکی است که عوامل جامعه‌شناختی سرمایه‌ی اجتماعی به میزان (0/38)، سرمایه‌ی فرهنگی به میزان (0/24)، حمایت اجتماعی به میزان (0/23)، دین‌داری به میزان (0/20)، محرومیت نسبی به میزان (0/17-) در امید به آینده‌ی حاشیه‌نشینان تأثیر دارد.

جهانگیری و محودی (1397) در پژوهشی به بررسی بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه شیراز در ارتباط با امید سیاسی پرداختند. نتایج پژوهش بیان می‌کند که بی‌تفاوتی اجتماعی 5/40 درصد از دانشجویان در سطح متوسط روبه بالا، 27 درصد بالا، 19 درصد متوسط رو به پایین و تنها 13 درصد از دانشجویان، بی‌تفاوتی اجتماعی شان در سطح کمی بوده است، همچنین در نتیجه آزمون همبستگی پیرسون رابطه امید سیاسی و مؤلفه‌های آن (اعتقاد به دریافت مطلوبی از حقوق شهروندی، اعتقاد به مشروعیت حکومت، باور به امکان مشارکت مؤثر سیاسی-اجتماعی، خوش بینی به سیاست‌گذاری‌ها) با بی‌تفاوتی اجتماعی تأیید شد. نتایج تحلیل چندمتغیره رگرسیونی به روش

گام به گام نیز بیان کننده آن بود که از میان مؤلفه های امید سیاسی، اعتقاد به دریافت مطلوب حقوق شهروندی، اعتقاد به مشروعیت حکومت و خوش بینی به سیاست گذاری های، در مجموع 15/0 درصد تغییرات بی تفاوتی اجتماعی را تبیین می کنند.

محمدی و سحافی (1397) پژوهشی با هدف بررسی مفاهیم امید، نشاط و مشارکت اجتماعی به عنوان عوامل پیشگیرانه و ارائه راهبردهای ارتقای مشارکت اجتماعی و احساس مفیدبودن نخبگان کشور در راستای پیشگیری از اعتیاد انجام دادند. نتایج نشان داد که بین نشاط، امید، مشارکت اجتماعی و بهره مندی از توانمندی ها و ظرفیت های جوانان و نخبگان کشور با آسیب های اجتماعی در جامعه ایرانی رابطه معکوس وجود دارد. ارتقاء سطح امید، نشاط و مشارکت اجتماعی به عنوان یک عامل اساسی پیشگیرانه، در رویکردی سیستمی (طرح کلی) صورت می گیرد. در این رویکرد به منظور پیشگیری از آسیب های اجتماعی و مهاجرت نخبگان، پیشنهاداتی در جهت افزایش روحیه مشارکت شهروندان به طور عام و جامعه نخبگان کشور به طور خاص و ارتقاء سطح امید و نشاط اجتماعی ارائه شده است.

سانتوریو و همکاران¹ (2020) در پژوهشی به ، بررسی ارتباط بین زورگویی و دوگانگی رضایت-نامیدی از نیازهای اساسی روانشناختی در نوجوانان پرداختند. در مجموع 1845 دانش آموز آموزش متوسطه (928 پسر و 917 دختر) و کارشناسی دوره 1 (تعداد 278 سال) بین 12 تا 17 سال سن ($M = 14.01$ ، $SD = 1.00$) ، از 16 مدرسه چهار استان اسپانیا شرکت می کنند در مطالعه دانش آموزان مقیاس رضایت-نامیدی نیازهای روانشناختی و خرده مقیاس قربانی از پرسشنامه پروژه مداخله قلدری در اروپا را در مورد سه موضوع: ریاضیات، زبان اسپانیایی و ادبیات و تربیت بدنی تکمیل می کنند. نتایج حاصل از تحلیل معادلات ساختاری نشان می دهد که قربانی شدن، رضایت سه نیاز اساسی روانشناختی از شایستگی، وابستگی و استقلال را پیش بینی می کند و سرخوردگی آنها را در سه مورد مثبت می کند. این نتایج حاکی از اهمیت ایجاد زمینه های آموزشی جهت گیری در افزایش نیازهای روانی اساسی دانش آموزان از استقلال، ارتباط و صلاحیت برای جلوگیری/ یا کاهش اثرات احتمالی زورگویی در قربانیان خود است.

نادزنسکی و همکاران² (2020) در پژوهش "عوامل استرس زا پس از قاچاق: تأثیر امیدها، ترس ها و انتظارات بر سلامت روان جوانان بازمانده از قاچاق جوانان در منطقه بزرگ مکونگ بزرگ

۱. Santurio José Ignacio Menéndez, Fernández-Río Javier, Estrada José Antonio Cecchini, González-Villora Sixto

۲. Nodzanski Marie, Kiss Ligia, S. Pocock Nicola, Stoeckl Heidi, Buller Ana Maria

" چنین استنباط می‌کند که، قاچاق انسان و استثمار نیروی کار در جنوب شرقی آسیا رواج دارد و پیامدهای بهداشتی قابل توجهی برای کودکان و نوجوانان به همراه دارد. تحقیقات در مورد شرایط قبل از عزیمت و تجارب قاچاق نشان می‌دهد که جنسیت نقش اساسی در شکل‌گیری تجربه کودکان و نوجوانان استثمار دارد. این مطالعه تخمین می‌زند که چگونه نگرانی‌ها و امیدهای جوانان برای آینده تأثیر می‌گذارد بر پیامدهای سلامت روان کودکان و نوجوانان زن و مرد.

در این میان مرور سیستماتیک پژوهش‌های پیشین در زمینه امید اجتماعی، معید آن است که کارهای کمی و آماری (از نوع همبستگی و تاثیری) بیشترین تعداد پژوهش‌ها را شامل می‌گردد. همچنین سطوح تحلیل در سطح خرد قرار دارد و بیشتر در سطح دانشجویی، منطقه‌ای و شهری و با جوامع آماری محدود اجرا گردیده است. از سوی دیگر براساس ماهیت کارهای کمی و پیمایشی، همواره براساس و در قید و بند چارچوب نظری و پی‌ریزی پیش نظریه، انجام پذیرفته‌اند.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر کیفی از نوع نظریه‌ی مبنایی است. جامعه مورد مطالعه شامل صاحب نظران و مطلعین اجرا و سیاستگذاری امید و یاس اجتماعی شامل اساتید دانشگاه با سابقه‌ی پژوهشی مرتبط است. نمونه‌گیری به صورت نظری انجام می‌پذیرد، نمونه‌گیری نظری نوعی نمونه‌گیری هدفمند است که پژوهشگر را در خلق یا کشف نظریه یا مفاهیمی که ارتباط نظری آن‌ها با نظریه در حال تکوین اثبات شده است، یاری می‌کند. در نمونه‌گیری نظری از رویدادها نمونه‌گیری می‌شود نه لزوماً از افراد و اگر به سراغ افراد می‌رویم با هدف کاوش رویدادهاست، رویدادهایی که نشانگر مقوله‌های گوناگون مرتبط با پدیده مورد بررسی پژوهش هستند. راهنمای نمونه‌گیری نظری، پرسش‌ها و مقایسه‌هایی هستند که در خلال تجزیه و تحلیل مفاد مصاحبه‌ها با افراد بروز می‌یابند و موجب می‌شوند مقوله‌های مناسب، خصوصیات و ابعاد آن‌ها کشف شوند.

فرایند کار به این صورت خواهد بود که، با 20 نفر از صاحب نظران، مسئولین، مجریان و به طور کلی مطلعین اجرا و سیاستگذاری حوزه اجتماعی در مورد موضوع پژوهش مصاحبه‌هایی رودر رو، عمیق و با طرح پرسش‌های باز انجام می‌پذیرد که گاه برای به اشتراک گذاری یافته‌های مقدماتی، تکمیل، اصلاح و جرح و تعدیل داده‌ها تکرار نیز می‌شوند.

کد گذاری داده‌ها نیز همزمان با گردآوری آنها انجام می‌گیرد. افراد انتخاب شده برای مشارکت در این پژوهش از جمله آگاه‌ترین اعضا از فرآیند رخداد امید، بعضاً خود به عنوان مجریان مستقیم محسوب می‌شدند. و حضور فعال ایشان در صحنه‌های نمود امید اجتماعی در مراسمی مانند جشن

گلریزان و ستاد دیه برای همه محرز بود. از این افراد درباره فرآیند رخداد امید اجتماعی شرکتها، علل و عوامل اثرگذار در بروز امید اجتماعی و نیز پیامدهای آن سوالاتی طرح گردید مصاحبه ها ضبط می گردد تا با مرور چند باره گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق تری نسبت به دیدگاههای طرح شده مشارکت کنندگان انجام شود. نمونه گیری نظری تا رسیدن مقوله ها به اشباع نظری ادامه یافت؛ مقصود از اشباع نظری یعنی مرحله ای که در آن دیگر داده های جدیدی در ارتباط با مقوله پدید نیایند، مقوله گستره مناسبی یافته و روابط بین مقوله ها برقرار و تایید گردد.

روش‌های گردآوری داده‌ها و اطلاعات شامل ((مشاهده، مصاحبه و تحلیل سندهای غیرواکنشی)) می‌باشد. در مصاحبه با متخصصان ابزار شامل ((سوال‌های فرایندی درباره تجربه‌های تغییر یافته و در حال تغییر در طول زمان)) می‌باشد. اعتبار در پژوهش حاضر، از طریق اعتبار نظری ((کار میدانی گسترده و زاویه‌بندی نظری)) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اعتبار در پژوهش حاضر، از طریق اعتبار نظری مورد تحلیل قرار می‌گیرد. اعتبار نظری به درجه‌ای اطلاق می‌شود که در آن تبیین نظری توسعه یافته از مطالعه تحقیقی با داده‌ها سازگاری دارد و بنابر این باور پذیر و قابل دفاع است. راهبردهای افزایش این نوع اعتبار ((کار میدانی گسترده و زاویه بندی نظری)) است.

جهت تحلیل اطلاعات و ساخت نظریه‌ی مبنایی، سه مرحله‌ی کدگذاری (باز، محوری و گزینشی) انجام می‌شود. در کدگذاری باز، طی فرآیند خردکردن و مفهوم پردازی داده‌ها، مفاهیم مهم (زیر مقولات) به دست می‌آیند. در کدگذاری محوری زیر مقولات به یکدیگر پیوند داده می‌شوند تا اطلاعات در نظامی بالاتر دسته‌بندی شوند و مقولات محوری (اصلی) به دست آیند. سپس، پارادایم (مدل الگویی) تحقیق طراحی می‌شود، پارادایم متضمن سه دسته شرط (علی، مداخله گر و زمینه‌ای)، راهبردهای کنش/کنش متقابل و پیامدها است. شرایط، حوادث، وقایع و رخدادهایی است که به وقوع یا گسترش پدیده‌ی تحت مطالعه می‌انجامد (حریری، 1385). مقولات مهم که براساس ابعاد شرایطی، تعاملی/ فرایندی، و پیامدی دسته بندی شده‌اند، در یک خط داستان به یکدیگر مرتبط می‌شوند و به نگارش درمی‌آیند تا با استفاده از آن، در مرحله‌ی کدگذاری گزینشی، مقوله‌ی هسته‌ای استخراج شود.

یافته‌ها

برای پاسخ به سوال‌های پژوهش، پس از طبقه‌بندی و پیاده‌سازی متون، نوبت به کدبندی و استخراج مقوله‌های محوری و مقوله‌های نهایی می‌رسد. فرایند کار شامل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی است. در واقع هدف عمده تبیین پدیده از طریق مشخص کردن عناصر

کلیدی (مفاهیم، مقوله‌ها و گزاره‌ها) آن پدیده و سپس طبقه‌بندی روابط این عناصر درون بستر و فرایند آن پدیده است و هدف نهایی آن ساختن و پرداختن نظریه‌ای است که در زمینه مورد مطالعه صادق و روشنگر باشد.

- سوال اول: مقوله‌های محوری امید و یاس اجتماعی در ایران کدامند؟

مقوله اصلی (محوری)، پدیده اصلی (هسته) مورد مطالعه است. پدیده مورد نظر، ایده و فکر محوری، حادثه، اتفاق یا واقعه‌ای است که جریان کنش‌ها و واکنش‌ها به سوی آن رهنمون می‌شوند تا آن را اداره، کنترل و یا به آن پاسخ دهند. مقوله محوری پدیده‌ای است که اساس و محور فرایند است. این مقوله همان عنوانی (نام یا برجسب مفهومی) است که برای چارچوب یا طرح به وجود آمده در نظر گرفته می‌شود. مقوله‌ای که به عنوان مقوله محوری انتخاب می‌شود باید به قدر کافی انتزاعی بوده و بتوان سایر مقولات اصلی را به آن ربط داد.

جدول (1) مقوله‌های محوری امید و یاس اجتماعی در ایران

مقوله محوری	گزاره	کد مصاد به	
امکان پویایی و تحول	انتظار و تلاش واقع بینانه به سوی آینده، خوشبینی به سیاست‌گذاری‌ها، خلاقیت هیجانی موثر تر در، گذرگاههایی به سوی هدف‌های مطلوب	101	امید‌واری اجتماعی
پیش‌بینی فرصت های مناسب در آینده	امکان مشارکت کامل اجتماعی، فرصت تحرک، تلاش امیدوارانه علارغم موانع موجود، رویارویی با تنش‌های زندگی، ارزیابی افراد از گذشته، حال و آینده، کارگزار انگیزش برای گذرگاهها	102	
تصور آینده بهتر و مطمئن‌تر	برنامه‌ریزی و همکاری برای هدف ملموس، پیش‌بینی کسب فرصت مناسب در آینده، ظرفیت ارزشمندی جامعه، انتظار وقوع مثبت، امکان پیش‌بینی نتایج آتی مثبت، تمایل کلی برای ساختن آینده، فاکتور اطمینان و احتمال، محیط زندگی، پایداری و سرسختی	103	
پاسخ مثبت به آینده روشن	آرامش روح و روان، آمادگی‌رهایی از وضعیت کنونی، هدف‌گذاری، مسئولیت‌پذیری، میل به پیشرفت، تلاش‌گری و برنامه‌ریزی، میل به تغییر، قدرت و قابلیت اثرگذاری بسیار بالایی بر جمع و جامعه، آینده روشن ادراک شده، معناداری در زندگی	104	
ناراضی‌ت اجتماعی	عدم همکاری‌های جمعی، شکاف طبقاتی، افزایش دوز منفی تبلیغات، وضعیت عاطفی چندوجهی، احساس انزوای اجتماعی، فردگرایی مضاف، اختلالات اجتماعی، عدم تحقق نتایج مورد انتظار و فرصت‌سوزی، نداشتن آزادی‌اندیشه و عمل، عدم امکان تغییر، مغایرت با اصول اخلاقی، عدم شفافیت سازمانی، ایجاد زندان در ذهن افراد	105	یاس اجتماعی
زیست اجتماعی پر تنش	احساس خطر برای زندگی، ناامیدی معلول ناکامی، علت افسردگی، عدم باور فرد به موفق شدن حل مشکلاتش، به واسطه‌ی تلاش و کوشش، دست‌به‌گریبان با انواع ناکامی‌ها در جامعه	106	

بیگانگی اجتماعی	جامعه ای ناامید از آینده و گرفتار، احساس محرومیت، نظام اجتماعی خرد کننده، مغایر با برخی نیازمندیها، جدایی و تعلق نداشتن به جامعه، احساس بی قدرتی، احساس بی قدرتی و بهبودگی عمل خویش	107	
-----------------	---	-----	--

بر اساس نتایج جدول، مقوله های محوری امید اجتماعی در ایران شامل " امکان پویایی و تحول، پیش بینی فرصت های مناسب در آینده، تصور آینده بهتر و مطمئن تر و پاسخ مثبت به آینده روشن " می باشد.

اما در مقابل، مقوله های محوری یاس اجتماعی در ایران " نارضایتی اجتماعی، زیست اجتماعی پر تنش، بیگانگی اجتماعی به دست آمد.

سوال دوم: شرایط علی امید و یاس اجتماعی در ایران کدامند؟

شرایط علی، مقوله هایی (شرایطی) هستند که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می دهند و به وقوع یا گسترش پدیده مورد نظر می انجامد. شرایط علی در داده ها اغلب با واژگانی نظیر وقتی، در حالی که، از آن جا که، چون، به سبب و به علت بیان می شوند. حتی زمانی که چنین نشانه هایی وجود ندارد محقق می تواند با توجه به خود پدیده و با نگاه منظم به داده ها و بازبینی رویدادها و وقایعی که از نظر زمانی مقدم بر پدیده مورد نظرند، شرایط علی را بیابد.

جدول (2) شرایط علی امید و یاس اجتماعی در ایران

مقوله محوری	کدهای استخراج شده	مصاد به	
احساس خطر و جامعه ریسکی	آلودگی هوا، افزایش آسیب های اجتماعی، نا همنوایی اجتماعی ابر چالش بیکاری، چالش مبارزه برای بقا عدم تأمین نیاز های رفاهی، ناتوانی در پرداخت هزینه های زندگی و بهای مسکن و بروز فقر	101	تندرستی بهره‌مندی و رفاه
رسانه و محتوای سراسر نا امید کننده	فضای رسانه ای پر از اخبار ناامید کننده، تورم افسار گسیخته، انعکاس آثار خشکسالی، ادراک محرومیت نسبی، بحران های زیست محیطی،	102	
ارزیابی منفی آینده	نبود فرصت مشارکت مدنی، کار مداوم و عدم تحقق محصول و نتیجه رضایت بخش، کاهش امنیت، محقق نشدن شعارهای انتخاباتی سیاستمداران	103	
فرسودگی	احساس ناتوانی در تصمیم گیری ها، محرومیت نسبی پرچانگی امر سیاسی، ایستایی و نبود نشاط و بالندگی	104	امپدوری اجتماعی
منشای پویایی و پیشرفت	کیفیت زندگی بهتر، محرک کسب تجربه های نو، مشوق تلاش و کوشش مضائف، سطح بالای عملکرد روانی و رفتاری، پیش بینی که امکان تبدیل به واقعیت را دارد، باور داشتن احساس بهتر در آینده	105	
باز تولید انگیزه	عامل مهم انگیزه، تحرک و رشد، تلاش فعالانه تر، اعتقاد به شدنی و ممکن بودن امور، امکان تحرک اجتماعی	106	

اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، احساس کرامت شهروندی، تلقی موقتی بودن شکست های اجتماعی	107	احساس کارآمدی و کنترل بر محیط
---	-----	-------------------------------

بر اساس نتایج تحلیل، برای سوال شرایط علی امید اجتماعی در ایران، مفاهیم "پویایی و پیشرفت، باز تولید انگیزه، احساس کارآمدی و کنترل بر محیط" به دست آمد. در مقابل، شرایط علی یاس اجتماعی در ایران شامل "احساس خطر و جامعه ریسکی، رسانه و محتوای سراسر ناامید کننده، ارزیابی منفی آینده، فرسودگی" می باشد.

سوال سوم: شرایط زمینه ای امید و یاس اجتماعی در ایران کدامند؟
 بستر یا زمینه مجموعه مشخصه‌های ویژه‌ای است که به پدیده مورد نظر دلالت می‌کند؛ یعنی محل حوادث و وقایع متعلق به پدیده. بستر نشانگر مجموعه شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش و واکنش صورت می‌پذیرد.

جدول (3) شرایط زمینه ای امید و یاس اجتماعی در ایران

مقوله نهایی	گزاره	کد مصاحبه	
امید سازگاری در آینده روشن	موقعیت زندگی فردی، بر اساس آگاهی و تجارب فردی، امید سازگار بودن، شانس زندگی درک شده	101	امیدواری اجتماعی
	ارتباطات متقابل بیشتر، جریان یافتن عزت نفس، رضایت از زندگی، مسئولیت پذیری اجتماعی	102	
	توانایی طراحی، زندگی خانوادگی ارضا کننده، دوستان همدل، زمان کافی برای انجام علایق گوناگون، پیش بینی همزمانی پاداش های مادی و معنوی	103	
تحقق نیازهای اساسی	استرس درک شده بالا، عزت نفس پایین، وضعیت اقتصادی نابسامان، سرخوردگی اجتماعی، بیگانگی اجتماعی	104	نیازهای اجتماعی
	نا امیدی نسبت به آینده، بی عدالتی، سرخوردگی، نگرانی از تامین سطح حداقل زندگی شرافتمندانه	105	
	نابسامانی های جهانی، منطقه ای و داخل کشور، تبعیض روزمره ادراک شده، فقدانهای جسمی، ناتوانی عملی	106	
مسائل اجتماعی	فساد، ضعف شبکه ارتباطی فرد، افسردگی، افزایش احتمال خودکشی، افزایش احتمال انحرافات اجتماعی و بزهکاری ها، بی تفاوتی اجتماعی		

نتایج تحلیل برای شرایط زمینه‌ای امیدواری اجتماعی در ایران، مفاهیم "امید سازگاری در آینده روشن، پویایی و نشاط اجتماعی، تحقق نیازهای اساسی" را بدست آورد و در مقابل خروجی تحلیل

برای شرایط زمینه‌ای یاس اجتماعی اجتماعی در ایران، شامل "ترس از آینده مبهم و غیرقابل پیش بینی، تبعیض روزمره ادراک شده، مسائل اجتماعی" می باشد.

سوال چهارم: شرایط مداخله گر امید و یاس اجتماعی در ایران کدامند؟

شرایط مداخله گر شامل شرایط ساختاری که به پدیده‌ای تعلق دارند و بر راهبردهای کنش و واکنش اثر می گذارند. آنها راهبردها را در درون زمینه خاصی سهولت می بخشد و یا آنها را محدود و مقید می کند.

جدول (4) شرایط مداخله گر امید و یاس اجتماعی در ایران

مقوله اصلی	گزاره	کدمصاد به	
نداشتن افق روشن برای فردا	کنش‌های عجولانه، هیجانی و انفجاری، فرو پاشی اخلاق اجتماعی و ارتباطی، خودمحوری، منفعت‌طلبی، وندالیسم، فقدان تاب‌آوری اجتماعی، ناتوانی دست یابی به منابع و امکانات، حمایت اجتماعی پایین	101	یاس اجتماعی
تحلیل رفتن مشروعیت سیستمی	فضای نامن، محدود شدن افق نگاه به آینده، از دست رفتن عقلانیت جمعی و رجوع به عقل ابزاری، تمیزه‌شدن جامعه، منفعت‌طلبی انفرادی	102	
اختلال در کارکردهای حیاتی جامعه	توان تحلیل و فهم پدیده‌ها و پدیده‌های اجتماعی را از کنشگران می‌گیرد، کارکردهای حیاتی جامعه را از کار می اندازد، کندی چرخه زندگی روزمره، ایجاد فشار روانی	103	
	خوشبینی به سیاست‌های آینده، خلاقیت هیجانی موثر تر، آرامش روح و روان، مسئولیت پذیری در قبال آیندگان	104	امید واری اجتماعی
ظرفیت ارزومندی جامعه	معناداری در زندگی، خروجی مثبت همکاری‌های جمعی، احساس تعلق به جامعه، ارزومندی به تحقق وعده‌های مبارزه با چالش بیکاری	105	
کرامت و شرافتمندی شهروندان	باور داشتن احساس بهتر در آینده، مشارکت اجتماعی، احساس کرامت شهروندی، همکاری برای حل مشکلات مردم	106	

بر اساس یافته‌های جدول بالا، شرایط مداخله گر امید اجتماعی در ایران شامل " کرامت و شرافتمندی شهروندان، ظرفیت ارزومندی جامعه و... " است.

اما شرایط مداخله گر یاس اجتماعی در ایران به ترتب شامل "نداشتن افق روشن برای فردا، تحلیل رفتن مشروعیت سیستمی، اختلال در کارکردهای حیاتی جامعه " به دست آمد.

سوال پنجم: پیامدهای امید و یاس اجتماعی در ایران کدامند؟

جدول (5) پیامدهای امید و یاس اجتماعی در ایران

مقوله محوری	گزاره	کد مصاحبه	
سلامت اجتماعی	سرمایه اجتماعی بالا، روابط دوستانه، روحیه یاری رسانی به مردم، گشودگی ذهنی، اعتماد متقابل	101	امیدواری اجتماعی
پایداری اجتماعی	معنویت و کارآمدی، زندگی پربارتر، پریشانی روانی پایین تر، سامان اجتماعی ادراک شده	102	
سرزندگی	امنیت عمومی، امنیت مالی، خودمثبت، روابط مثبت و تغییر مثبت،	103	
آینده هراسی باز تولید مسائل حاد اجتماعی	تسط بی چون و چرای عقل بقا، افول تمدن (بی ادبی، حسادت، عدم تحمل قومی)، ادراک نابرابری مضائف، ازدیاد طلاق و آنومی خانواده تبعیض روزمره ادراک شده، عدم مشارکت در انتخابات، عدم شرکت در تظاهرات، نبود انگیزه در فعالیت های حزبی، ایجاد گروه هایی منفعل در جامعه، ضعف شبکه ارتباطی فرد، انزوا، افسردگی، خودکشی، بروز انحرافات، نبود شغل، عدم کسب فرصت های مناسب برای ازدواج و تشکیل خانواده زمینه انحراف و کجروی، قاچاق، سرقت، اختلاس	104	یاس اجتماعی
تقابل نیاز و محرومیت	عدم شکل گیری مشارکت و تعاملات اجتماعی، قانون گریزی، وندالیسم، عدم تلاش برای آینده، دچار رخوت و سستی رشد بزهکاری، عدم تحمل دیگری در مناسبات خانوادگی و اجتماعی، به حاشیه رانده شدن، شیوع بی اخلاقی توجیه ناپذیر به بهانه تجات خویشتن	105	
جمع گریزی	بی اعتمادی به دستگاه های اجتماعی، اتخاذ رویکردهایی جمع گریزانه و جمع ستیزانه ، بیگانگی از خود، بیگانگی سیاسی، بیگانگی از کار	106	

بر اساس نتایج جدول بالا، پیامدهای امید اجتماعی در ایران شامل "سلامت اجتماعی، پایداری اجتماعی، سرزندگی" است.

همچنین پیامدهای یاس اجتماعی در ایران به ترتیب "آینده هراسی، باز تولید مسائل حاد اجتماعی، تقابل نیاز و محرومیت، رواج رویکرد جمع گریزی، تقابل نیاز و محرومیت، جمع گریزی" به دست آمد.

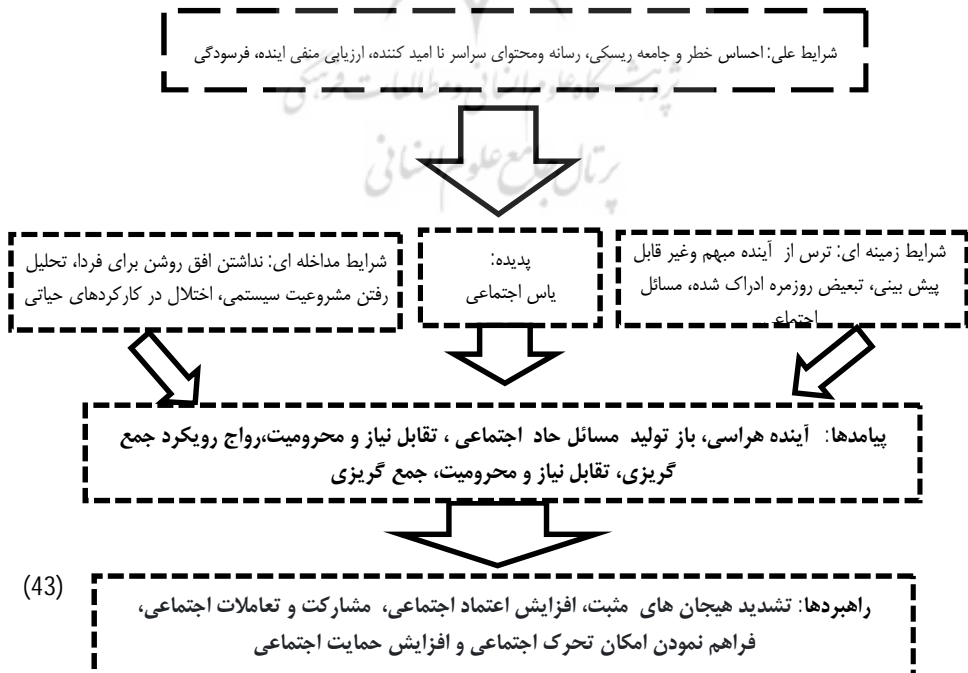
سوال ششم: راهبردهای افزایش امید اجتماعی در ایران کدامند؟

جدول (6) راهبردهای افزایش امید اجتماعی در ایران

مقوله اصلی	گزاره	کدمصاحبه
تشدید هیجان‌های مثبت افزایش اعتماد اجتماعی	کاهش احساس خطر احتمال ریسک در مردم، بازخوردها و پالس‌هایی مثبت به مردم داده شود، انتظار بهبود وضعیت موجود، تلقی موقتی بودن شکست	111
مشارکت و تعاملات اجتماعی	ارتباطات اجتماعی قوی‌تر ملت‌ها، شانس زندگی، افزایش تاب‌آوری ایجاد امکانات برای ساکنین حاشیه شهرها، نبود فرصت‌های مدنی و نبود تسهیلات رفاهی مناسب از سوی دولت	112
فراهم نمودن امکان تحرک اجتماعی	سیستم کارآمد تر، تقویت و حمایت از خلاقیت، فضای فرهنگی اجتماعی باز و منعطف، بهبود مناسبات و مدیریت مشارکتی و تیمی	113
افزایش حمایت اجتماعی	تامین رفاه اجتماعی، شکاف طبقاتی کمتر امنیت عمومی	114

براساس نتایج جدول بالا راهبردهای افزایش امید اجتماعی در ایران شامل " تشدید هیجان‌های مثبت، افزایش اعتماد اجتماعی، مشارکت و تعاملات اجتماعی، فراهم نمودن امکان تحرک اجتماعی و افزایش حمایت اجتماعی " می باشد.

مدل مفهومی تحقیق

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر واکاوی دوگانه‌ی ((امید و یاس اجتماعی)) در ایران پس از تحریم (با رویکر نظریه میدانی) است. روش پژوهش حاضر کیفی از نوع نظریه‌ی مبنایی است. نمونه‌گیری به صورت نظری انجام می‌پذیرد. با 20 نفر از صاحب نظران و مطلعین اجرا و سیاستگذاری امید و یاس اجتماعی شامل متخصصین و اساتید دانشگاه با سابقه‌ی پژوهشی مرتبط، مصاحبه‌هایی رودر رو، عمیق و با طرح پرسش‌های باز انجام می‌پذیرد که گاه برای به اشتراک گذاری یافته‌های مقدماتی، تکمیل، اصلاح و جرح و تعدیل داده‌ها تکرار نیز می‌شوند. نمونه‌گیری تا حد اشباع نظری ادامه خواهد یافت. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و ساخت نظریه‌ی مبنایی، سه مرحله‌ی کدگذاری (باز، محوری و گزینشی) انجام شده است. در کدگذاری باز، طی فرآیند خردکردن و مفهوم پردازی داده‌ها، مفاهیم مهم (زیر مقولات) به دست می‌آیند. در کدگذاری محوری زیر مقولات به یکدیگر پیوند داده می‌شوند تا اطلاعات در نظمی بالاتر دسته بندی شوند و مقولات محوری (اصلی) به دست آیند. سپس، پارادایم (مدل الگویی) تحقیق طراحی می‌شود، پارادایم متضمن سه دسته شرط (علی، مداخله‌گر و زمینه‌ای)، راهبردهای کنش/کنش متقابل و پیامدها است. شرایط، حوادث، وقایع و رخدادهایی است که به وقوع یا گسترش پدیده‌ی تحت مطالعه می‌انجامد. مقولات مهم که براساس ابعاد شرایطی، تعاملی/فرایندی، و پیامدی دسته بندی شده اند، در یک خط داستان به یکدیگر مرتبط می‌شوند و به نگارش در می‌آیند تا با استفاده از آن، در مرحله‌ی کدگذاری گزینشی، مقوله‌ی هسته‌ای استخراج شود.

نتایج کد بندی و تحلیل جداول نشان داد که:

بر اساس نتایج جدول، مقوله‌های محوری امید اجتماعی در ایران شامل "امکان پویایی و تحول، پیش بینی فرصت‌های مناسب در آینده، تصور آینده بهتر و مطمئن تر و پاسخ مثبت به آینده روشن" می‌باشد. اما در مقابل، مقوله‌های محوری یاس اجتماعی در ایران "نارضایتی اجتماعی، زیست اجتماعی پر تنش، بیگانگی اجتماعی به دست آمد. این یافته با نتایج پژوهش‌های امیری اسفرجانی، هاشمیان‌فر و قاسمی (1398)، مردانی‌فر، ظهیری‌نیا و رستگار (1398) تا حدودی، همخوانی دارد.

برای سوال شرایط علی امید اجتماعی در ایران، مفاهیم "پویایی و پیشرفت، باز تولید انگیزه، احساس کارآمدی و کنترل بر محیط" به دست آمد. در مقابل، شرایط علی یاس اجتماعی در ایران شامل "احساس خطر و جامعه ریسکی، رسانه ومحتوای سراسر ناامید کننده، ارزیابی منفی آینده، فرسودگی" می باشد. این یافته با نتایج پژوهش ابتکاری (1397) همخوانی دارد.

نتایج تحلیل برای شرایط زمینه‌ای امیدواری اجتماعی در ایران، مفاهیم "امید سازگاری در آینده روشن، پویایی و نشاط اجتماعی، تحقق نیازهای اساسی" را بدست آورد و در مقابل خروجی تحلیل برای شرایط زمینه‌ای یاس اجتماعی در ایران، شامل "ترس از آینده مبهم و غیرقابل پیش بینی، تبعیض روزمره ادراک شده، مسائل اجتماعی" می باشد. این یافته با نتایج پژوهش های جهانگیری و محدودی (1397) سانتوریو و همکاران¹ (2020)، تا حدودی همخوانی دارد.

بر اساس یافته‌های جدول بالا، شرایط مداخله‌گر امید اجتماعی در ایران شامل "کرامت و شرافتمندی شهروندان، ظرفیت ارزومندی جامعه" است. اما شرایط مداخله گر یاس اجتماعی در ایران به ترتب شامل "نداشتن افق روشن برای فردا، تحلیل رفتن مشروعیت سیستمی، اختلال در کارکردهای حیاتی جامعه" به دست آمد

بر اساس نتایج جدول بالا، پیامدهای امید اجتماعی در ایران شامل "سلامت اجتماعی، پایداری اجتماعی، سرزندگی" است. همچنین پیامدهای یاس اجتماعی در ایران به ترتیب "آینده هراسی، باز تولید مسائل حاد اجتماعی، تقابل نیاز و محرومیت، رواج رویکرد جمع گریزی، تقابل نیاز و محرومیت، جمع گریزی" به دست آمد.

براساس نتایج جدول بالا راهبردهای افزایش امید اجتماعی در ایران شامل "تشدید هیجان‌های مثبت، افزایش اعتماد اجتماعی، مشارکت و تعاملات اجتماعی، فراهم نمودن امکان تحرک اجتماعی و افزایش حمایت اجتماعی" می باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش های "جهانگیری و محدودی (1397)، پارک، ویلیامز و زوربا² (2020) هویسمن، بارنت و فارسر³ (2020)" تا حدودی همخوانی دارد.

به حاشیه رانده شدن جوانان که سرمایه های اجتماعی بالقوه جامعه به حساب می آیند عواقب بسیاری دارد. تلاش جوانان برای کسب موقعیت‌های اجتماعی بالا تر و احراز منزلت اجتماعی عموماً محتوم به شکست است چرا که پاسخ های کانالیزه شده و مشخص جامعه و نهادهای اجتماعی راه را

۱. Santurio José Ignacio Menéndez, Fernández-Río Javier, Estrada José Antonio Cecchini, González -Villora Sixto

۲. Park Andrew, Williams Elizabeth, Zurba Melanie

۳. Huysamen Monique, Barnett Julie, Fraser Danae Stanton

برای آنان تنگ می‌کند و پتانسیل بالایی در جامعه به هز می‌رود. جامعه سرمایه‌های نمادینی را از طریق آموزش همگانی به نسل جوان می‌دهد و جوانان مجال برای رفع توقعی که برایشان به وجود آمده در جامعه نمی‌یابند و در راستای همین عنوان دهی (مهندس، دکتر، کارشناس و...) فرصت‌ها و امکانات مطلوبی را نمی‌تواند برای آنان فراهم می‌آورد.

سکونت در حاشیه شهرها، نبود فرصت‌های مدنی و نبود تسهیلات رفاهی مناسب از سوی دولت، جوانان را دچار سرخوردگی کرده است. در نظام دموکراتیک آموزش، گروه‌های هم‌سن اغلب در مدارس، دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها با هم آموزش می‌بینند و دوره‌ی زندگی مشترکی را با هم تجربه می‌کنند و در هنگام اتمام تحصیلات و ورود به جامعه و بازار کار مسیر شغلی جوانان فقیر و غنی از هم جدا می‌شود و این امر باعث می‌شود که آنان آموزش و پرورش را عاملی در محرومیت خود بدانند چرا که نتوانسته‌اند زودتر به بازار کار وارد شوند و درآمدی داشته باشند. اغلب سطوح مشارکت مدنی در بین این جوانان پایین است و فرصت‌های کمی برای گذارن اوقات فراغت دارند. البته در این میان باید متذکر شد که کمبود وقت در زندگی بسیاری از کسانی که به حاشیه رانده شده‌اند وجود دارد؛ زمان عامل مهمی در فعالیت‌های مدنی محسوب می‌شود ولی نیازهای مالی و تکاپو برای برطرف کردن مایحتاج اغلب زمانی برای این گونه مشارکت‌های مدنی باقی نمی‌گذارد (یاس اجتماعی).

مشارکت اقتصادی، بی‌ثباتی بازار کار، نبود فرصت‌های شغلی مناسب با تخصص، تعدد مشاغل کاذب، وابستگی به والدین و... از عوامل ایجادکننده‌ی یأس اجتماعی جوانان در عرصه اقتصادی هستند. نبود شغل و در نتیجه درآمد، مشکلاتی مانند عدم تأمین نیازهای رفاهی، ناتوانی در پرداخت هزینه‌های زندگی و بهای مسکن و بروز فقر را موجب می‌شود (یاس اقتصادی).

عدم مشارکت در انتخابات، عدم شرکت در تظاهرات، نبود انگیزه در فعالیت‌های حزبی و... از پیامدهای یأس سیاسی جوانان به شمار می‌رود. جوانان به حاشیه رانده شده خود را ناتوان در تصمیم‌گیری‌های کلان جامعه دانسته و خود و حق رأی خود را ناچیز دانسته و از فعالیت‌های سیاسی کناره‌گیری می‌کنند. البته ممکن است برخی از مطرودین علاقمند به فعالیت‌های سیاسی باشند ولی امکانات و فرصت‌های لازم را در اختیار نداشته باشند (یاس سیاسی).

یاس در سطح کلان به ایجاد گروه‌هایی منفعل در جامعه می‌انجامد. گروه‌هایی که در تصمیم‌های کلان دخالتی نمی‌کنند عموماً خود را نادیده انگاشته، می‌پندارند و حضور خود را چنان ضعیف تلقی کرده که هر گونه مشارکتی در سطح کلان را بی‌تأثیر می‌دانند. در سطح میانه عدم مشارکت در گروه‌های اجتماعی، تماس نداشتن با افراد محل سکونت یا اشتغال از پیامدهای یأس

است. زندگی شهرنشینی و عدم مالکیت مسکن، فرد را نسبت به کسانی که دارای محل سکونت دائمی در یک مکان هستند بی قدرت‌تر می‌کند و در نتیجه مشارکت فرد را در سطح محله و رفع مشکلات پایین می‌آورد

در سطح فردی نیز به ضعف شبکه ارتباطی فرد، انزوا، افسردگی، خودکشی، بروز انحرافات و غیره می‌توان اشاره کرد. نبود شغل، عدم کسب فرصت‌های مناسب برای ازدواج و تشکیل خانواده زمینه را برای بروز انحراف و کجروی در بین جوانان فراهم می‌کند. طبق نظریه ناهمنوایی مرتن، نوآوران گروه‌هایی هستند که اهداف را قبول دارند اما راه‌های رسیدن به اهداف مورد پذیرش آنان نیست. تنهایی، (209: 1374) بسیاری از جوانانی که برای امرار معاش و تأمین زندگی دست به قاچاق، سرقت، اختلاس و... می‌زنند از طریق راه‌های نامشروع و نا مقبول در صدد رسیدن به اهداف مقبول در جامعه هستند.

منابع:

- ابتکاری، محمد حسین (1397). بررسی راه‌های افزایش امید به آینده در دانش آموزان با رویکرد اقدام پژوهی، پژوهش در هنر و علوم انسانی، شماره 3، 43-52.
- امیری اسفرجانی، زهرا؛ هاشمیان فر، سیدعلی؛ قاسمی، وحید (1398). کاوش در امید اجتماعی، نظریه ای داده بنیاد، فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، دوره 10، شماره 1، 27-51.
- جلایی پور، حمید رضا (1381). جامعه‌شناسی جنبش‌های اجتماعی، تهران: طرح نو.
- جهانگیری جهانگیر، محمدی، نسرين (1397). تبیین جامعه شناختی رابطه امید سیاسی و بی تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شیراز)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران دوره هفتم بهار 1397 شماره 1 (پیاپی 25) 127-150
- رورتی، ریچارد (1384). فلسفه و امید اجتماعی، ترجمه عبدالحسین آذرنگ و نگار نادر. تهران: نی.
- صفری شالی، رضا؛ طوافی، پویا. (1397). بررسی میزان امید به آینده و عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان تهرانی، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، 9 (35)، 117-157.
- طاهری صالح، کریم زاده بازخانه مصطفی، تحصیلی حسن (1394). بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر امید به زندگی در ایران، مجله اقتصادی سال پانزدهم، شماره 1 و 2
- علمی، محمود؛ تقی‌لوی، فرامرز؛ موسی‌زاده، رحیم. (1389). بررسی رابطه بیگانگی اجتماعی و میزان مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد نقده. مطالعات جامعه‌شناسی، 3 (6)، 131-154.
- غفاری، غلامرضا و تاج‌الدین محمدباقر (1384)؛ شناسایی مؤلفه‌های محرومیت اجتماعی، فصلنامه علمی پژوهی رفاه اجتماعی، سال چهارم، شماره 17، ص 33-55 و 39.
- فاضل زاده، پریناز (1385). عوامل مؤثر بر امید به آینده جوانان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- فرخ نژادکشی، داوود؛ محمدی، اصغر؛ حقیقتیان، منصور (1397). بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر در امید به آینده‌ی حاشیه‌نشینان تبریز. زمستان 1397- شماره 29 علمی- پژوهشی (وزارت علوم) ISC-26 صفحه - از 137 تا 162
- فروم، اریک (1396). جامعه سالم، ترجمه: اکبر تبریزی، انتشارات بهجت.
- گیدنز، آنتونی (1386). جامعه شناسی. حسین چاوشیان (مترجم). تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی و بردسال، کارن (1386)؛ جامعه‌شناسی، حسن چاوشیان، تهران، نی، چاپ اول، ص 469.
- محسنی تبریزی، ع. (1373). بیگانگی: مانعی برای مشارکت و توسعه. فصلنامه‌نامه پژوهشی فصلنامه تحقیقاتی فرهنگی تهران، سال اول، شماره 1.
- محسنی تبریزی، ع. ر. (1370). بیگانگی. نامه علوم اجتماعی، جلد 2، شماره 2، انتشارات دانشگاه تهران.
- محمدی علی، سحافی، حکیم (1397)، نقش ارتقای سطح امید، مشارکت و نشاط اجتماعی با تمرکز بر جامعه نخبگان کشور در پیشگیری از اعتیاد، سلامت اجتماعی و اعتیاد سال پنجم، شماره 17
- مردانی فر، فهیمه؛ ظهیری‌نیا، مصطفی؛ رستگار، یاسر. (1398). سرمایه اجتماعی و امید به آینده در میان دانشجویان (مطالعه دانشگاه‌های شهر بندرعباس). مدیریت سرمایه اجتماعی، 1 (6)، 85-10.
- هانیتگتون، ساموئل (1395). درک توسعه سیاسی. انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی. چاپ پنجم.

- Chang, E. C. (۲۰۰۰). Hope, Problem-solving Ability, and Coping in a College Student Population: Some Implications for Theory and Practice, *Journal of Clinical Psychology*, ۵۴, ۹۵۳-۹۶۲.
- Cohen-Chen Smadar, Van Zomeren Martijn (۲۰۱۸). Yes, we can? Group efficacy beliefs predict collective action, but only when hope is high. *Journal of Experimental Social Psychology* Volume ۷۷ July ۲۰۱۸ Pages ۵۰-۵۹.
- D. Dixson Dante, C. Worrell Frank, Mello Zena (۲۰۱۷). Profiles of hope: How clusters of hope relate to school variables. *Learning and Individual Differences* Volume ۵۹ October ۲۰۱۷ Pages ۵۵-۶۴.
- D. Webb Michael, M. Rohe William, Nguyen Mai Thi, Frescoln Kirstin, Han Hye-Sung (۲۰۱۷). Finding HOPE: Changes in depressive symptomology following relocation from distressed public housing. *Social Science & Medicine* Volume ۱۹۰ October ۲۰۱۷ Pages ۱۶۵-۱۷۳.
- Dragomir Gabriel-Mugurel, Todorescu Liliana Luminița, Greculescu Anca (۲۰۱۱). Adolescents' Frustration Tolerance for Violence-Based Films. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* Volume ۳۰۲۰۱۱ Pages ۵۸-۶۲.
- Feldman, D. B.; Snyder C. R. (۲۰۰۵). Hope and the Meaningful Life: Theoretical and Empirical Associations between Goal-directed Thinking and Life Meaning, *Journal of Social and Clinical Psychology*, ۲۴, ۴۰۱-۴۲۱.
- Huysamen Monique, Barnett Julie, Fraser Danae Stanton (۲۰۲۰). Slums of hope: Sanitising silences within township tour reviews. *Geoforum* Volume ۱۱۰ March, Pages ۸۷-۹۶.

- Jing xin Zhao, Ping Sun, Meifang Wang, Wenxin Zhang (۲۰۱۸). Left-behind adolescents' hopes and fears for the future in rural China. *Journal of Adolescence*, Volume ۶۳, February ۲۰۱۸, Pages ۶۴-۷۴.
- John son, F. (۱۹۷۳). *Alienation. Network: seminar press.*
- Kasper Otten (۲۰۲۰). When upward social mobility leads to frustration: Boudon's game-theoretic model of relative deprivation and experimental evidence. *Research in Social Stratification and Mobility* Volume ۶۰, February, Article ۱۰۰۴۴۰.
- Klicperova-Baker Martina, Košťál Jaroslav (۲۰۱۷). Post-communist democracy vs. totalitarianism: Contrasting patterns of need satisfaction and societal frustration. *Communist and Post-Communist Studies* Volume ۵۰, Issue ۲ June ۲۰۱۷ Pages ۹۹-۱۱۱.
- Langlois Stephanie, Luca Pauselli, Simone Anderson, Oluwatoyin Ashekun, Michael T. Compton (۲۰۲۰). Effects of perceived social status and discrimination on hope and empowerment among individuals with serious mental illnesses. *Psychiatry Research* Volume ۲۸۶ April ۲۰۲۰ Article ۱۱۲۸۰.
- Levin, murray. (۱۹۷۲). *Political Alienation in man Alone*, by Josephson, E and Josephson, M. N. y. McGraw Hill.
- N. G. Long Katelyn, S. Kim Eric, Chen Ying, F. Wilson Matthew, J. VanderWeele Tyler (۲۰۲۰). The role of Hope in subsequent health and well-being for older adults: An outcome-wide longitudinal approach. *Global Epidemiology* Volume ۲ November ۲۰۲۰ Article ۱۰۰۰۱۸.
- Nodzinski Marie, Kiss Ligia, S. Pocock Nicola, Stoeckl Heidi, Buller Ana Maria (۲۰۲۰). Post-trafficking stressors: The influence of hopes, fears and expectations on the mental health of young trafficking survivors in the

- Greater Mekong Sub-region Child Abuse & Neglect Volume ۱۰۰ February ۲۰۲۰ Article ۱۰۴۰۶۷.
- Nunn k.p. (۱۹۹۶) Personal Hopefulness: A Conceptual Review of the Relevance of the Perceived Future to Psychiatry. *British Journal of Medical Psychology*. ۶۹(۳).
- Park Andrew, Williams Elizabeth, Zurba Melanie (۲۰۲۰). Understanding hope and what it means for the future of conservation. *Biological Conservation* Volume ۲۴۴ April ۲۰۲۰ Article ۱۰۸۵۰۷.
- Prichett, L. Woolcock, M. (۲۰۰۴) Solutions when the Solution is the Problem: Arraying the Disarray. In *Development. World Development*. Vol, ۳۲. No, ۲. Pp, ۱۹۱-۲۱۲.
- Rorty, R. (۲۰۰۲) Hope and the Future, *Peace Review*. ۱۴(۲).
- Rorty, R. (۲۰۰۷) *Philosophy as Cultural Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sadock BJ, Sadock VA. (۲۰۰۷). *Kaplan and Sadocks synopsis of psychiatry: behavioral sciences/ clinical psychiatry*, Tenth Edition. Philadelphia, USA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Santurio José Ignacio Menéndez, Fernández-Río Javier, Estrada José Antonio Cecchini, González-Villora Sixto (۲۰۲۰). Connections between bullying victimization and satisfaction/frustration of adolescents' basic psychological needs *Revista de Psicodidáctica* (English ed.) In press, corrected proof Available online ۳۱ January .
- Schenell, T. & Becker, P. (۲۰۰۶). Personality and Meaning in life, *Personality and Individual Differences*, ۴۱, ۱, ۱۱۷- ۱۲۹.
- Schneiderhan, E. (۲۰۱۳) Rorty, Addams, and Social Hope. *Humanities*. Pp ۴۲۱-۴۳۸.

- Seeman, M.(۱۹۶۶) Status and identity: the problem if inauthenticity, American Sociological Review, Vol. ۹, pp: ۳۵۰-۳۷۳.
- Seeman, M. (۱۹۵۹). on the meaning of Alienation sociological Review. ۲۴.
- Snyder C.R. (۲۰۰۲). Hope Theory: Rainbows in the Mind. Psychological Inquiry, ۲۰۰۲. ۱۳(۴), pp: ۲۵۷-۲۷۵.
- Snyder, C. R. (۲۰۰۰). Handbook of Hope: Theory, Measures, and Applications, San Diego: Academic Press.
- Snyder, C.R., Lapointe, A.B., crowson, J.J & Early, S.(۱۹۹۸). Preferences of high-and low hope people for self-referential in put. Cognition and Emotion, ۲۲: ۸۰۷-۸۲۳.
- Southwell, P.L.(۲۰۰۳) The politics of alienation: novoting and support for third- party candidates among ۱۸-۳۰ year- old, Social science Journal, Vol. ۴۰, pp: ۹۹-۱۰۷.
- Stockdale Katie (۲۰۱۹). Social and Political Dimensions of Hope. First published: ۱۸ March ۲۰۱۹, Volume ۵۰, Issue ۱, Spring ۲۰۱۹, Pages ۲۸-۴۴.
- Stotland.E (۱۹۶۹) The Psychology of Hope. USA: Jossey –Bass press.
- Weinberg Michael, Besser Avi, Zeigler-Hill Virgil, Neria Yuval (۲۰۱۶). Bidirectional associations between hope, optimism and social support, and trauma-related symptoms among survivors of terrorism and their spouses, Journal of Research in Personality Volume ۶۲ June ۲۰۱۶ Pages ۲۹-۳۸.
- Zagórski Krzysztof (۱۹۹۴). Hope factor, inequality, and legitimacy of systemic transformations: The case of Poland. Communist and Post-Communist Studies Volume ۲۷, Issue ۴ December ۱۹۹۴ Pages ۳۵۷-۳۷۶.

ZhaoJingxin, SunPing, Wang Meifang, ZhangWenxin (۲۰۱۸).Left-behind adolescents' hopes and fears for the future in rural China. Journal of Adolescence, Volume ۶۳, February ۲۰۱۸, Pages ۶۴-۷۴.

